

# СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на Мадлен Елчинова  
на тема

## Теория на познанието в българската философия през ХХ век

предложена за присъждане на образователната и научна степен  
„Доктор по философия“,

изготвена от Доц. Д-р Борис Грозданов  
Секция *Логика и Философия на Науката*,  
ИФС, БАН

Текстът е в обем от 240 страници и се състои от Увод (8 стр.), 4 глави (207 стр.), Заключение (5 стр.), Библиография (11 стр.) и две приложения. Елчинова формулира и защитава две основни тези в текста, философска теза (ФТ):

*ФТ: Интернализъмът по отношение на обосноваването (ИО) и интернализъмът по отношение на менталните състояния (ИМС) са неприемливи и неоснователни.*

Тя е разпределена в следните експлицитно формулирани в увода под-тези:

*ПФТ 1: В експликацията на класическата концепция за a priori знание и обосноваване се съдържа противоречие; ПФТ 2: Новите концепции за a priori знание и обосноваване се оказват неспособни да изпълнят задачите, които изначално налагат методолгическо разграничение между типовете познание. ПФТ 3: Опитът понятието за a priori обосноваване да се замени с понятието за интуиция е неуспешен, защото няма ясен референт, който да се обозначава с „е интуиция“ или „е интуитивно“. ПФТ 4: Двама абсолютно идентични по своите „вътрешни“ характеристики агенти могат да имат различни пропозиционални нагласи. ПФТ 5: Средата оказва влияние върху формирането на менталното съдържание.*

и историко-философска теза (ИФТ):

*ИФТ: Всички разгледани версии на интернализъм почиват на по-общи (най-често имплицитно приети) предпоставки, които противоречат на аргумент или следствие, направено от съответната теория. ИФТ*

включва следните подтези: *ПИФТ 1: Водещи теории в съвременната епистемология и философия на съзнанието анализиращи обосноваването, менталните съдържания и природата на човешките преживявания, намират своя аналог в българската епистемология. ПИФТ 2: Разгледаните теории са сходни не само с оглед на позициите, които те защитават, но и с оглед на недостатъците си.*

Водещата цел на текста, формулирана на стр. 13, гласи: “В заключение, надявам се, че текстът показва както приликите между българската епистемология и „западната“ теория на познанието, така и нуждата и от двете в бъдеще да бъдат изкоренени концепциите за интернализъм по отношение на обосноваването и интернализъм по отношение на менталните състояния.”

Първа глава се фокусира върху анализа на определената като класическа концепция за a priori знание и обосноваване като дискутира някои съвременни опити за “преформулиране” на тази концепция. Елчинова твърди, че приетата от нея за класическа формулировка “се оказва противоречиво формулирана и водеща до парадоксални следствия” (11 стр.), и че “Нито едно от тези разнообразни предложения обаче не се оказва достатъчно издържано, за да е способно да обслужи нуждите на интерналисткия фундаментализъм и стремежът към достигане до първични, сигурни и очевидни истини.”

Имайки предвид отделните фокуси на главите в текста ще се концентрирам основно върху първата глава, доколкото има припокриване с една от посоките и на моите изследвания в аналитичната епистемология.

Тук искам да отбележа няколко момента, които правят впечатление. Първо, Елчинова познава в добра степен множество позиции в дебата. Ако има какво още да се желае е може би в посока на дълбочината и детайлността на това познаване и прилагане. Така например, впечатляващата архитектура на видовете a priori в епистемологията, развита първо в статии, после в книгата *A Priori Justification* на Казуло, дава много повече вектори за анализ, отколкото Елчинова използва в първа глава и текста. Второ, самото обвързване на епистемологическата дестинкция като едва ли не инхерентно свързана и така зависима от позиция, която *ефективно не е епистемическа*, а е от областта на философия на съзнанието, където трудно могат да се намерят и двама философи на едно мнение за каквото и да било, премества проблемите и дебата в значителна

степен в областта на философия на съзнанието, което по никакъв начин не е необходимо. Ако има някакъв контраст в съвременната аналитична философия между аналитичната епистемология и философия на съзнанието то той е в много по-строгово провеждания дебат в сферата на първата. Така преместването на ключов епистемичен проблем около a priori на територията на философия на съзнанието е малко вероятно да спечели откъм логическа и научна строгост; много по-вероятно е да затъне в, за съжаление, дисциплинарния хаос в тази област.

На стр. 28, в бележка под линия Елчинова коментира, че “*В съвременната българска философия тази тема съвсем наскоро беше коментирана от Борис Грозданов. Един от изходите от проблема, в полза на който се обявяват Грозданов и Казуло, е да се допусне, че въпреки, че подобни правила не са неревизируеми, те все пак не са емпирично ревизируеми, а подлежат единствено на априорна ревизируемост (a priori revisability) (Grozdanoff, 2014, 164-165),* и тук бих искал да коментирам, че цитираната теза не твърди, че всички правила и/или положения са *единствено* априори ревизируеми. Твърди само, че някои такива са априори ревизируеми, някои са само априори ревизируеми, по тривиалната причина (изложена в 2014 и ползваща линията на Джим Браун, че в редица случаи, основно от чистата математика и квантовата теория, не е възможно да има емпирични данни, които да обосноват или отхвърлят твърдения в тези области), а други са и емпирично ревизируеми, разбира се; някои от положенията исторически са били априори ревизирани (извършва се прехода от общия модален статус на положението към неговия специфичен модален статус, по Казуло, *A Priori Justification*). В този смисъл, за да се отхвърли тази теза, е необходимо да се разреши порядъчно сложната логическа задача, която от една страна конкретно да демонстрира, че дадените в защита на тезата (2014) case studies от история на геометрията и история на физиката не са били (актуално) априори ревизирани; и от друга, което е вероятно логически непосилна за изчерпване задача, да се покаже че n на брой кандидати от история на науката за положния, които е възможно да бъдат ревизирани априори, е *невъзможно* да бъдат априори ревизирани. Втората част от задачата представлява задача по доказване на невъзможност за огромен брой твърдения и изглежда непривлекателна. Първата изисква историко-епистемологически анализ, който да се окаже по-добър от предложените в литературата, и така би изисквал достатъчно

дълбоко навлизане в историческата перспектива на епистемология на геометрия, математика, логика и физика, което преди да се демонстрира, няма аргументативна сила в дебата по която и да е позиция.

По ключовата връзка между първа глава и ФТ бих искал да отбележа, че не виждам особени трудности в нейното приемане, макар и до известна степен тривиално. Дистинкцията интернализъм – екстернализъм като приложена в епистемологията, привнесена, донякъде наивно, от философия на съзнанието, е сериозно проблематична, доколкото няма ясни и общоприети от професионалната общност критерии за добра дефиниция на “вътрешно” и “външно”. По своята семантика и исторически развой и тези понятия носят нетривиална геометрично-пространствена компонента. Наивната, нематематическа и нефизическа употреба на тази компонента, която обикновено почива на лична интуиция за нейното значение, не може да даде оптимистични очаквания за някаква продуктивност на дистинкцията. И още по-малко в такава област, като съвременната аналитична научна епистемология, която адресира проблеми на математическото, логическото и научното (например физическо) познание.

В този смисъл ФТ на Елчинова е съвсем адекватна. Детайлната дискусия по проблематиката, макар и да не акцентира върху геометрично пространствената семантична компонента на дистинкцията, представлява интересен принос към дебата, и за това следва да се адмирира. В контекста на българската аналитична философия този принос е в порядъци по-съществен и значим. Позиционирането му в международния аналитичен дебат ще стане ясно след превеждането и публикуването на текста на дисертацията (или на вариант, който го модифицира) на английски, което ще го направи достъпен за истинските двигатели на аналитична общност по света, някои от които имат сериозно присъствие в текста. Извън формалните рамки на становището бих препоръчал на Елчинова да предприеме превод и публикуването на този или модифицирана версия на текста, за предпочитане в западно издателство.

Във втора глава Елчинова разглежда, както го определя, “заместителя на априоризма в съвременната философия – понятието за интуиция.” Тук тя защитава тезата че и “защитниците и нападателите на интуиционизма, изхождат от погрешната представа, че дебатът за природата на интуициите е разрешен”, от което тя извежда извода, че “и двата лагера допускат, че знаем какво означава „интуиция“, но това изглежда не е така.”

Трета глава прави “опит за комбинация на две популярни в съвременната метафилософия стратегии, абдукцията или изводът към най-доброто обяснение (ИДО)<sup>7</sup>, при който се избира онази хипотеза, която ни се струва, че притежава най-голяма обяснителна стойност или вероятност. Подходът, който ще комбинирам с ИДО е т.нар. мисловно равновесие (МР) – метод, при който се стремим да постигнем кохерентност между всички убеждения, които поддържаме.”

От изложените тези на авторката се фокусирах върху основно върху ФТ. Намирам дискусията в Първа глава за интересна и обогатяваща дебата в областта на съвременната българска аналитична философия. Намирам, че и другата водеща теза, ИФТ, допринася, основно към историческата линия в българската философия, дори и да не изпълнява изцяло поетия с формулировката си логически ангажимент. Намирам, че приноси на текста отговарят на академичните изисквания за докторска степен по смисъла на Българския закон и академичната практика в България за защита на докторски дисертации в областта на философията. Нямам общи публикации с авторката. Гласувам положително за защитата и препоръчвам на Комисията да приеме настоящия дисертационен труд с висока оценка.

Доц. Д-р. Борис Грозданов

ИФС, БАН

София 7-ми Април 2020